

Művészet

NIKOLÉNYI ISTVÁN

Szegedi Szabadtéri Játékok 2008

MUSICALLUFIK

Puccini-évfordulóra két minőségi *Turandot* is ment idehaza, egy a pekingi olimpia előtt, egy meg utána. Előbbi a szegedi szabadtéren Kesselyák Gergely művészeti vezető rendezésében, Rálik Szilviával és Herczenik Annával, magyarul, utóbbi a pesti Műpában Lukács Gyöngyivel és Rost Andreával, olaszul (most egyéb tartozékait ne említsük). Fordítva jobban ízllett volna, esetleg a korábbi Csárdáskirálynővel, Rálik Szilviával frissíteni a Marica grófnő reprízét, előfordult már ilyen. A publikum így is elhűlve konstatálja a költségeket: Puccini 80 millióba került, hetvenet fizettek tokkal-vonóval István, a királyért, a Szentivánéji százmilliójának felét perkálták le az Operettszínháznak stb. Szűzanyám, ez lenne az unió?

A probléma ti. nem az a Turandottal, hogy Zeke Edit díszleteinek és Velich Rita jelmezeinek látványa ne keltene illúziót. Mégis mintha Kesselyák híres miskolci Jégszakállúját (amihez anno dacumál még Gábor Géza is odafagyott a címszerepben) akarná fejleszteni a jégszívű hercegnővel. Látomását állítólag a 19. századi svájci romantikus Arnold Böcklin híres képének, a Holtak szigetének sejtelmessége, izzó álomvilága ébresztette benne, amit szédületmagasról alálíbbenő hókirálynős-kékmadaras függönyköltémennyel, dzsunkákkal, testfestéssel, kopaszra nyírt gyerekekkel váltott aprópénzre. Gatyára vetkező minisztereinek medvetánca akár a büszke melegek másnapi pesti felvonulásának szolidaritása. Mondom, a látvány lenyűgöző, csak nehéz funkcióba állítani. A színpad zsúfoltsága ellene dolgozik a mozgásoknak. Dettó a tavalyi Nabuccónál. Fiataloknak szánták. Érdekes ideológia, ki merné bántani. Esztéták évtizedek óta mosolyogják, mára „új szegedi gondolat”: musicalból operetten át jutni a mennyország-operába. Vagyis, ha jól értem, Grizabella macska Memoryjától a Ringó vállú csengeri violámon át a Trisztánig. Hát, bizony mondom néktek, kedves ifjú barátaim, az út tekervényesebb, hosszabb, főleg fáradságosabb még a Turandotig is.

A szabadtéri saját kimutatása szerint közönségének *alig fél százalék*a külföldi, ezért most kínai tárgyú, olasz nyelven komponált operát hallgatunk magyarul, olvasunk projektoron angolul, ami kommunikációs kényszer a folytatásban is előjön, az angol eredetű Szentivánéji álomban speciel komikusan visszafordítva. Uniós megoldás annak a fél százaléknak: nemzetköziek vagyunk ugyebár (nota bene, operáról lévén szó, mindjárt a magyar szöveget is kivetíthették volna). Máskülönben elmegy az előadás, mindössze a fesztivál hímporát nélkülözi, évközi parti kőszínházban. A mindenevő Rálik Szilvia bírja szívcsakrával, Cselóczki Tamás Kalafja akár meglepetésszámba menne, ha nem halljuk elébb elsőrangú színházi Trubadúrját (a mostani évadnyitón Simándy-díjjal jutalmazták). Timur-Gábor Géza szerencsére mindig jó, kőszikla-basszusára egyház épülhetne, a minisz-

terek (Cseh Antal, Nyári Zoltán, Kóbor Tamás) nagy alázattal szolgálják az eszmét, ahogyan kínai pohárnokokhoz illik. Mástkülönbén Selmeczi György dirigált, egyéb lényeges nem jut eszembe, hacsak az ütőképes kórus, illetve a differenciálatlan, sokkoló hangosítás nem. De hát musicalközönségre tesztelték...

Hanem az igazi musicalközönség csak ezután jött. A varázsló Puck, Bodó Viktorék előadásában, szafariba költöztette Zsámbékon Shakespeare annyi megrázkódtatást túlélt klasszikus vígjátékát, a *Szentivánéji álmot* (végül az időjárás miatt hodályba menekítette), itt, a Dóm téren, tökmást egyszerűsített belőle: világmusicallá bűvészkedte. Worldmusical, crossover, új műfaj, új álom. Röpködtek a marketinglufik eme világbemutatóvá dagasztott ősbemutatóhoz, holott persze *minden ősbemutató* egyszersmind világbemutató, hiszen először kerül közönség elé, aztán a világ eldönti majd, kell-é neki, vagy sem. (Mert hát miféle megfontolás fosztotta meg ugyanettől a lufitól a rákövetkező Benyovszkyt, a Szarka fivérek darabját, a helyi sajtó meg is kínálta vele.) Aztán a petárdák. Csupa fantasztikum, csoda, ájulás, öntömjézés. (Összehasonlításul: Pécsset Domingo és Carreras népszerűsíti, a veszprémi szabadtéri fesztivál piárja valóságos események felvételeivel reklámoz, épp a szegedi Miklósa Erikával és Ramón Vargasszal – a mienké rendre futurológia, delphoi jósdája, gyorsan „szétpuckad”).

Amúgy Szakcsi Lakatos Béla, mint tudjuk, kivételes figurája zenei életünknek. Pege Aladárhoz fogható. Harmadik darabja ment, két évtizede Csemer Géza szövegére Báthory Erzsébet csejteje várúrnő állítólagos rémtetteiről *A bestia* – Sík Ferenc rendezésében, Varga Mátyás díszleteivel, Imre Zoltán koreográfiájával, Kaszás Attilával, Vikidállal, Nagy Anikóval vezette föl a Rockszínház – szintén ősbemutató, két nyarat is megért. Előzően pedig Vámos Lászlóék Operettszínházának fölújításában, ugyancsak a szegedi Csemer textusára, a Piros karaván cigánymusical. A Szentivánéjire Kerényi Miklós Gábor kérte föl. Mint mesélték, improvizációit Müller Péter Sziámi digitális „kütyüvel” rögzítette, hármásban táncolták, dalolták, vitatkozták, vagyis melózták át Keró lakásán az éjszakákat, eleve az ifjú operettistákra szabva karaktereket, szölamokat, szerepeket. Így jött létre Szakcsi szavaival „élete legjobb munkája”. A szövegíró Müller Péter Sziámi szintén nem újdondász a téren, bevallása szerint most majd kiderül, miről szól a darab, mert eleddig ezt senkitől nem tudta meg. Mint igazgató-rendező, természetesen Keró sem akart kimaradni az osztozkodásból, szerzői jogokból a librettót vállalta, musicaleknél manapság így trendi. Ejtsünk még szót a hangszerelő Pejtsik Péterről és a műfaj karmesteruniverzumáról, Maklár Lászlóról; Velich Rita jelmezeivel, Duda Éva táncaival derekasan részelték az eredményből.

Mely persze nem kevés. Tehetséges emberek tehetséges munkájának sorsa is idővel dől persze el. Hogy miről szólna, istenigazában most sem világosabb, mint a darab fél évezrede során, már akinek. Szakcsi csodálkozott, vajh miért nem ismerték föl benne maguk a britek egy musical lehetőségét – azért akad, ki érteni véli. Olyan csodabogár ez a világ-musical, mint az eszperantó. Körzővel-vonalzóval tökéletes, csak éppen senki nem beszéli, világnyelv az angolból lett. „Mindenki szeret valakit” – skandálja a kórus rögvest nyitóban, s máris itt vagyunk a titkok kapujában. Világosabb dramaturgiai szálát ugyanis nehéz kibogozni ilyesfajta szerelmi kavarból, legalábbis egy musicalszinopszis szükségyszerű leegyszerűsítéséhez. Föltehetően ezért sem mozdultak rá a műfaj angolszász fellegráiban. A zene eklektikája csupán igazodik. Oberon (Szabó P. Szilveszter) és Titánia (Janza Kata) családi csetepatéjától, az apródnak elszóktetett indiai gyerektől indulva Szakcsi *keletre tá-*

jékozódik, majd cigány, spanyol, török folklór ízeket, pop, rock, soul, blues, miegymás stílust kavar, lakodalmastól a kortárs zenéig, nem minden invenció híján. Keró is beveti szokásos rekvizitjeit. Forgás alul, forgás fölül, emeltyű, kalitkák kislépcsővel, villanypóznák. Nyilván nem maradhatnak el a gyorsan divatba jött testfestések, a szokásos füstbombák. Túri Erzsébet holdimitációjának holdudvarán varázslatos fények pásztáznak, még a paralimpiás világesúcsfutó dél-afrikai Pistoriusnak múltábai is előjönnek, tv-reklámban látni ilyen rugólab-nyuszifocistákat szöcskeugrani. Lüktet a zene, forgatagosak a tömegjelenségek, a munkás-színjátékosok aranyosan bumfordiak. Szerencsére sűrűn előjön a próza, így legalább követhető. Puckot a kis-Kerényi, Miklós Máté adja (testvére az Operaházban táncolja Sereginél), a Rudolf után újra együtt Dolhai Attila (Lysander) és Vágó Bernadett (Hermia), az ex-szegediekből Németh József operaénekesünk fia, Attila ezúttal Theseus: cigányvajda fuvarosként Alföldi emlékezetes kőszínházi adaptációjának „kisebbségi” karakterét idézi meg. Csengeri Ottilia Hippolyta, de visszatért a két izgalmas rocker, Bereczki Zoltán és Földes Tamás is. Ideutaztak az Operettszínház bukaresti, prágai és szentpétervári partnerigazgatói, nyilatkozatot írtak alá Keróval európai zenés színházi unióra, együttműködően a szegedi szabadtérivel. Nem újdonság ez a fajta szándék, korábban is kitaláltak hasonló fesztivál-szövetségféléket, ami után annyi történt, hogy megállapodást kötöttek a Mezzo tévével. Énekversenyt hirdettek és bonyolítottak le a világ öt operaházában – Rennes, Gdansk, New York, Bréma, Szeged –, nyertesei javarészt kortárs darabokat állítottak színre, együttesen november első felében Szegeden, a Nemzeti Színházban. (Az akciót tehát a szabadtéri jegyzi, a színház rendezzi – a két intézményt pár éve szétszerelték, mégis összetartoznának?)

A *Marica grófnő* már említett repríze mellett két plazmatévé-játék került még a térre. A 23. nemzetközi néptáncfesztivál hagyományosan tematikus gálaestjei, úgy is, mint szélesvásznú táncjátékok *Benyovszky* címmel, illetve rockopera: István, a király az úgynevezett Társulat előadásaiban. Mindkettő párhuzamosan futott képernyőn is, a Dunán meg a királyi csatornán, mindkettő oda való. Kivált a Benyovszky preparálása lehetett sietős: előre hirdették a műsorújságban, de csak első előadásán vehették föl (mikor máskor?), rákövetkező este már vetítették is, egyszerre a szabadtéri előadással, mi van, ha azoknak csapadékos napoknak esik áldozatául a premier. Szerencsére nem esett. A Szarka fivérek jellegzetes, bajuszpödörítő zenéjét húzta talp alá a kibővített Ghymes, s ropta tengernyi néptáncos saját hozományból meg Zsuráfszky Zoltán koreográfiájára. A címszerepet Rátóti Zoltán adta prózában, Fitos Dezső mozogta sok-sok reminiscenciával az ismert filmsorozatból. Más a pálya viszont az *Istvánnal*. Államalapításunk ünnepére a fesztiválzárónak prognosztizált Bánk bánunk helyére csalogatták vissza, nem alaptalanul. Sikerszériája javarészt éppen a Dóm térhez topografizálja, egyebek között itt ment rögvést a királydombi ősbemutató utáni első szabadtéri-színházi változata (1984), a máig egyetlen élőzenekari formáció (1990), sőt a legfrissebb budapesti Nemzetié is (2000). Ahol persze előképe is akadt: Koltay Gábor alapvetését Kerényi Imre az értelmezhetőség alternatívájával kontrázta: rockshow után színház. Koltay filmre vett Istvánjára Szörényiék természetesen vonzódtak a kőszínházi környezethez, bent szerették volna megmártani, majd mostanra, a darab fejlődéstörténetének logikus folyamánként a legnagyobb nyilvánosság fórumán, televízióban. Rosta Mária a tulajdonos Zikkurat ügynökség cunamijával egyenesen sorozatlövést préselt ki, nyilvános castingot a tévétől, helyszíni riportok, beszámolók pergőtüzé-

vel, tehetséges és tehetségtelen, hivatásos és amatőr próbálkozókkal, zsűrijében az érintett szakmák ismert arcaival, a jubileumi előadás rendezőjének kiszemelt Szikora Jánossal. Így érkezünk el A Társulat szappanoperához, majd a győztesekből és vesztesekből turmixolt csapat a fővárosi bemutató után nekilátott utaztatni a projektet, akár a vándorszíneszek hajdanán, két változatban: ahol elért a megaprodukció, ott eljátszották, ahol nem, oda keresztszemetet pároltak a szereplők egyéb számaival. A készüllet során, ahogy szorult a hurok, egyre nyilvánvalóbbá váltak Boldizsár Miklós Ezredfordulójának gyermekbetegségei. Eleve librettónak szánta, dramaturgiai hiátusait beültetni nagyjából hasonló kerétszbravúrral jár, mint általában az operai szövegekönyveknél. A zenére alapozott Szikora is, a történetet nagy összefüggésekbe hordta ki, a még élő Géza fejedelem családi tablójába gyűjtve a famíliát, Saroltot, Istvánt, Koppányt, Gizellát, Rékát. Amíg teljes az összhang, csak Réka lép ki a sorból, hogy aztán a halotti tor gyászleple kezdje ki, foszlassa tovább a harmóniát. (A hely szelleme kísérthette Szikorát? Előző években hasonló családi montázzsal élt ugyanezen a színpadon az operai Bánk Gertrudis-portréján.) Már amikor hazai színpadra kerülhetett 1986-ban a Jézus Krisztus Szupersztár, és hol máshol, a szegedi Dóm téren, önkéntelenül áthallásokat fürkésztet a publikum magyar alapmű paralelájával, az Istvánval. Mondjam-é, merő véletlenségből Webber darabját is Szikora állította itt színpadra, nagy dobása volt a Rockszínházzal, s akkor már ismerhettük a filmváltozat ötletét, ahol ugyancsak Társulat érkezik a júdeai sivatagba, eljátssza a musicalt, majd csöndesen buszra száll, katarzissal távozik. A keretjátékot most emelte be Szikora nagyvonalúan az Istvánhoz. Turkálóban matat a Társulat Kovács Yvette Alida jelmezei után, eljátssza Csikos Attilának más Szörényi-opusokból ismerős vár-templom-rom építményeiben a forgóra tett rockoperát, visszavetkőznek szépen, és a Himnuszra meghajolnak, befejezik az előadást. Ennyi. Feke Pál, Éder Enikő, Vadkerti Imre, Herczeg Flóra és a többiek becsületes, tisztességes helytállása mindazonáltal nemigen döntött el semmit. Elhomályosították volna az ősök, Varga Miklósék, Vikidálék szellemét? S vajh melyikőjükből lesz énekes halott, hányan találják meg számításait a profi világban? Jövőre tán többet tudunk ugyanitt.

Nekünk viszont elgondolkodtató, ilyen szép állami támogatással (a szabadtéri költségvetése több mint fele a kőszínházinak!) miért ment el ennyire kommersz felé a Dóm tér műsorpolitikája? Nem a darabokról van szó, az arányokról. Ismert a jövő évi program, a néptánc helyén szereplő Béjart Baletthez megint operettet hoznak, 1993 után a Cigányszerelmet vissza. A tendencia tehát mit sem változik. Miközben jóval szerényebb büdzséjéből a szomszédos Gyulának évek óta nemzetközi Shakespeare-fesztiválra futja. Persze eltérőek a léptékek. A mi szabadtérink ölesebb méreteihez mérhető fesztiválok közül azonban már az osztrák határon mered a konkurencia. Hasonló a választék, a fantasztikus látványprodukciók képernyőről is ideüzennek már. Mörbitsch, Bregenz és társai magyarázhatják a magyar napfény városából hiányzó külföldi érdeklődést. Amíg csak nem nyúlunk utánuk...